

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії
09 червня 2025 року

Здобувачка ступеня доктора філософії Оксана НЕВІДОМА, 1984 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2006 році Національну юридичну академію імені Ярослава Мудрого за спеціальністю «Правознавство», адвокат, м. Київ, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, від «27» березня 2025 року № 275/01/04, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	Ярослава ЛАЗУРА, доктора юридичних наук, професора, декана юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Рецензентів –	Марії МЕНДЖУЛ, доктора юридичних наук, професора, професорки кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Вероніки БЕРЧ, кандидата юридичних наук, доцента, доцентки кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Офіційних опонентів –	Олексія ДРОЗДА, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ Олени ГУЛАК, доктора юридичних наук, професора, професорки кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

на засіданні «09» червня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Оксані НЕВІДОМІЙ на підставі публічного захисту дисертації «Правове регулювання гендерної рівності» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано у ДВНЗ «Ужгородський національний університет», МОН України, м. Ужгород.

Науковий керівник – Ірина ХОХЛОВА, кандидат юридичних наук, доцентка кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених Оксаною НЕВІДОМОЮ досліджень та має істотне значення для правової галузі. Це одне з перших в українській правовій науці досліджень, де комплексно досліджено питання, що присвячені особливостям забезпечення гендерної рівності, враховуючи міжнародні стандарти у цій сфері, зарубіжний досвід та практику Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу. Наукові здобутки здобувачки повністю відповідають пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, та 2 наукові праця, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Зазначене відповідає пунктам 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами):

1. Невідома О. А. Генеза та сучасний стан гендерної політики в Україні: досягнення та перспективи розвитку. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 452-456. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.69>.

2. Невідома О. А. Гендерна дискримінація: правовий аспект у контексті національного та міжнародного законодавства. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 398-402. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.56>.

3. Невідома О. А. Особливості правового регулювання зміни статі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 591-593. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/141>.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Ярослав ЛАЗУР, доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»:

1. Робота виграла б змістовно та аналітично, якби авторка дослідила окремі інструменти гендерного інтегрування. Хоча у тексті приділена увага таким ключовим інструментам, як гендерна статистика, гендерний аналіз, гендерно-орієнтоване бюджетування та гендерний аудит, натомість було б доцільно проаналізувати інші важливі механізми, які активно застосовуються в європейській та міжнародній практиці для системного впровадження гендерного підходу в політику: гендерно-правову експертизу, гендерний прогноз впливу, гендерно-чутливі програми та тренінги. Включення зазначених інструментів у дослідження поглибило б аналітичну частину дослідження.

2. Авторці також необхідно було здійснити компаративний аналіз обов'язкових і добровільних моделей гендерного квотування, водночас приділивши увагу ризикам символічного представництва жінок без реального впливу на ухвалення політичних рішень та якісним аспектам реалізації їхнього пасивного виборчого права, що в сукупності дозволило б глибше осмислити правову природу гендерних квот як інструменту забезпечення матеріальної рівності у політичній сфері.

Марія МЕНДЖУЛ, доктор юридичних наук, професор, професорка кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»:

1. У пункті новизни уперше зауважено, що «здійснено аналіз прецедентної практики Суду ЄС щодо забезпечення гендерної рівності. Виявлено, що хоча у своїх підходах Суд ЄС сприяє протидії гендерної дискримінації, однак в окремих рішеннях він дотримується гендерних стереотипів, зокрема у тих випадках, коли йдеться про трудову сферу, материнство та розподіл обов'язків між батьками». Вказаний висновок потребує конкретизації, оскільки на сторінці 127 роботи дисертантка зауважує «Суд ЄС відіграв надзвичайно важливу роль у боротьбі з гендерними стереотипами під час тлумачення положень ЄС про рівність. Таким чином Суд сприяв розширенню персональної та матеріальної сфери застосування принципу рівності», також у висновку під номером 10 підкреслено «прецедентна практика Суду ЄС щодо забезпечення гендерної рівності також демонструє прогрес у боротьбі з гендерними стереотипами, зокрема у трудовій сфері та у сфері сімейних відносин». Отож варто виокремити чітко позитивні тенденції у практиці суду

ЄС по боротьбі із гендерними стереотипами із періодизацією, оскільки вочевидь підходи змінюються до боротьби із стереотипами паралельно із зміною розуміння концепту гендерної рівності.

2. У пункті новизни уперше запропоновано *«змінити розмір групи з п'яти до трьох кандидатів у багатомандатному виборчому окрузі на місцевих виборах, що сприятиме більш збалансованому гендерному представництву у партійних списках, оскільки запропонована система зменшує ризик домінування однієї статі у прохідній частині списку, позаяк такий підхід забезпечує більш чітке дотримання принципу чергування кандидатів різних статей»*. Водночас слід чіткіше прописати критерії для справді гарантування гендерних квот і збільшення кількості жінок у радах різних рівнів. Оскільки, при прив'язці до 5, із обов'язковою присутністю не менше 2 кандидатів протилежної статі, на 100 осіб, однієї статті буде 40%, протилежної 60%, якщо замінити підхід «п'ятірки» на «трійку», на 100 осіб, однієї статті буде 33,33%, протилежної 66,67%.

3. Дисертантка обґрунтовує, що *набули подальшого розвитку дослідження історичного розвитку правового фемінізму, враховуючи досвід та діяльність українського феміністичного руху*. Водночас, не у повній мірі розкрито становлення українського феміністичного руху та його роль у розвитку міжнародного жіночого руху. 8 грудня 2024 року відбулося відзначення 140-річчя українського жіночого руху, так як 8 грудня 1884 року в Станіславові (теперішньому Івано-Франківську), за ініціативи Наталії Кобринської відбулося створення першого жіночого об'єднання, що займалося благодійністю, відкрило у Станіславові дівочий навчально-виховний заклад, а у 1922 році перейменовано було організацію на «Товариство українських жінок» (очолювала у цей період Меланія Грушкевич). У 1932 році «Товариство українських жінок» увійшло до «Союзу українок», найбільшої на той час жіночої організації Галичини з центром у Львові. Перший Конгрес українського жіноцтва (1934 р.) був проведений 23-27 червня у Станіславові з нагоди 50-річчя створеного Н. Кобринською першої української громадської жіночої організації. На Конгресі були присутні 545 делегаток зі Східної Галичини, 43 представниці жіночих організацій Полісся, Волині, Холмщини, Буковини, Закарпаття, Бессарабії, українки з Канади, США, Чехії, Німеччини, представниці «Міжнародної жіночої ліги миру і свободи», «Союзу українок Америки», «Союзу українських емігранток», «Союзу українських жінок Румунії». Це тільки окремі приклади, які показують важливість українського жіночого руху та його невід'ємний вклад у розвиток засад гендерної рівності, феміністичного міжнародного руху. З огляду на це, варто було б врахувати та дослідити ці історичні факти у подальших дослідженнях.

4. В роботі згадано про гендерно-орієнтоване бюджетування як важливу складову гендерно-орієнтованої політики (с. 75), водночас не здійснено аналізу бюджетного законодавства щодо впроваджених нових норм для запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування, а також ефективності даного підходу на практиці.

Вероніка БЕРЧ, кандидат юридичних наук, доцент, доцентка кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»:

1. Певну дискусію викликає структура назв підрозділів першого розділу. Так, з одного боку, назви підрозділів 1.2. «Гендерна рівність у сучасній теорії прав людини: зміст та особливості правового регулювання» та 1.3. «Принцип рівності та недискримінації крізь призму гендерної рівності» частково перетинаються за змістовим акцентом, що може створювати враження повторення чи нечіткого розмежування між ними. З іншого боку, назва підрозділу 1.1. «Еволюція концепції гендерної рівності: історико-правовий аналіз» могла б

точніше відображати міждисциплінарний підхід, який охоплює не лише історичні, а також і соціальні та філософські аспекти розвитку цієї концепції.

2. У дисертації вказано, що наукова новизна полягає у визначеному підході до аналізу законодавства про гендерну рівність на основі узагальнення основних тенденцій упровадження механізмів забезпечення гендерної рівності та недискримінації до національного законодавства держав. Тим не менш, не до кінця зрозуміло, у чому саме полягає наукова новизна підходу, виходячи власне із запропонованого формулювання. Доцільніше б, на нашу думку, було розкрити, в чому полягає відмінність цього підходу від раніше наявних у науковій літературі?

3. У дисертації слушно окреслено актуальність забезпечення гендерної рівності в умовах воєнного стану, зокрема в контексті залучення жінок до оборони України. Разом із тим, хоча згадується про міжнародні ініціативи, серед яких «Партнерство Біарріц» чи Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, було б доцільно вказати, на якому етапі реалізації дані зобов'язання перебувають та наскільки ефективно вони імплементуються в національне законодавство, особливо в умовах воєнного стану.

Олексій ДРОЗД, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ:

1. Як недолік передусім слід відмітити недостатню увагу, яка була приділена авторкою для пояснення понятійно-категоріального апарату. Зважаючи на дискусійний характер багатьох наукових термінів і понять, а також на швидкоплинність суспільних відносин у сфері забезпечення гендерної рівності, дисертантці варто було окрему увагу присвятити обґрунтуванню власного бачення сутності та змісту таких понять, як «гендер», «гендерна рівність», «гендерні стереотипи», «рівні права та можливості жінок і чоловіків», «дискримінація за ознакою статі» тощо. І хоча більшість з цих термінів наразі мають законодавче закріплення, щодо їх змісту й досі точаться наукові дискусії та суперечки. Відтак, цікаво було б почути думку здобувачки щодо цього питання.

2. Також одним з недоліків представленого на розгляд дисертаційного дослідження, на нашу думку, є відсутність у роботі питання, присвяченого загальній характеристиці механізму правового регулювання гендерної рівності. Попри те, що «механізм правового регулювання», на перший погляд, видається суто теоретичною конструкцією, однак у дослідженні такого рівня саме він має визначати його загальну структуру й логіку побудови.

3. У підрозділі 3.1 авторка досить детально аналізує законодавчі акти у сфері правового регулювання гендерної рівності. Однак такий аналіз видається не зовсім повним, оскільки, з огляду на предмет представленого дисертаційного дослідження, дисертантці варто було окреслити недоліки правового регулювання гендерної рівності, з урахуванням яких визначити й обґрунтувати найбільш перспективні напрями їх усунення (можливо, оформивши їх у вигляді окремого законопроекту, поданого в додатках до дисертації).

4. Не можна повною мірою підтримати пропозицію дисертантки щодо перегляду законодавчо визначених підходів до встановлення обов'язкових виборчих квот. Так, на основі аналізу чинного законодавства дисертантка пропонує «зменшити розмір групи з п'яти до трьох кандидатів у багатомандатному виборчому окрузі на місцевих виборах», що, на її думку, сприятиме «більш рівномірному розподілу представництва чоловіків і жінок у партійних списках» (с.161). Однак, якщо проаналізувати математичні розрахунки, які наводить дисертантка на обґрунтування такої вимоги, то можна помітити, що в загальному підсумку становище представників однієї статі погіршиться: як зазначає авторка, «за наявної системи в кожній п'ятірці має бути щонайменше 2 особи однієї статі і, якщо взяти

список зі 100 кандидатів, то мінімальне представництво представників однієї статі становитиме 40 осіб». (с. 162). Якщо запровадити «трійки», як пропонує авторка, і в кожній трійці буде, як мінімум, по одному представнику однієї статі, то зі 100 кандидатів мінімальне представництво представників однієї статі складатиме лише 33 особи. Отже, загальне становище погіршиться.

5. Такими, що потребують додаткового наукового обґрунтування, є зроблені дисертанткою пропозиції щодо вдосконалення порядку проведення гендерного аудиту (с. 167). Серед іншого, авторка пропонує «чіткіше визначити вимоги 10 кваліфікації зовнішніх фахівців, які залучаються до процесу гендерного аудиту». Оскільки чинні на сьогоднішній день Методичні рекомендації містять досить конкретні рекомендації щодо рівня професійної кваліфікації членів робочої групи (м. 1.1, п. 1 розділу II Методичних рекомендацій), дисертантці варто було деталізувати власне бачення пропонованих вимог. Те саме стосується запропонованої авторкою «деталізації плану-графіка проведення гендерного аудиту», вимоги до розроблення якого чітко прописані в п. 1.4 того ж розділу.

Олена ГУЛАК, доктор юридичних наук, професор, професорка кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України:

1. Роботі притаманна певна невідповідність між поставленими завданнями, кількістю структурних підрозділів та висновків. Зокрема, сімнадцять пунктів висновків, які містить дисертаційне дослідження варто було б систематизувати відповідно до поставлених завдань і, власне, в межах них дати кореспондуючу відповідь у контексті кожного конкретного завдання або ж окреслити проблематику, яка пов'язана з реалізацією кожного окремого завдання дослідження.

2. У вступній частині дослідження (сторінка 16) авторка наводить зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, посилаючись на низку нормативів, якими власне і обумовлена тематика наукової роботи, а саме: План законодавчого забезпечення реформ в Україні, схвалений Постановою Верховної Ради України 2015 року та Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2022 році. Зважаючи на останній норматив, цілком слушним було б представити певну аналітику та власні висновки і щодо стану впровадження гендерної рівності у сфері освіти в Україні на сучасному етапі.

3. Другим сформульованим завданням дослідження (сторінка 17) дисертантка передбачила: «систематизацію та характеристику механізмів *протидії* гендерній дискримінації на міжнародному та національному рівнях». Вважаємо, що термін «*протидія*» у конкретно зазначеному контексті є невдалим, позаяк механізми протидії можуть бути застосовані лише при вже наявному порушенні у досліджуваній сфері суспільних відносин, тоді як, власне, «запобігання» - це термін, що є більш вдалим, оскільки передбачає превентивну компоненту й спрямований саме на недопущення порушень. Теж саме стосується змісту назв підрозділів другого розділу, а саме: 2.1 «Нормативно-правові засади міжнародного регулювання гендерної рівності та *протидії* дискримінації» та 2.2 «Практика ЄСПЛ та Суду ЄС щодо забезпечення гендерної рівності та *протидії* дискримінації».

4. Вважаємо більш вдалим було б додати до назви підрозділу 3.1 «Нормативно-правове регулювання гендерної рівності в Україні» термін «сучасний стан», позаяк в межах першого розділу, а саме, підрозділу 1.2 «Гендерна рівність у сучасній теорії прав людини: зміст та особливості правового регулювання» так само авторкою аналізуються правові засади гендерної рівності в Україні.

5. Не зовсім зрозумілим є і пункт другий новизни (сторінка 18), де зокрема авторкою запропоновано змінити розмір групи з п'яти до трьох кандидатів у

багатомандатному виборчому округу на місцевих виборах, що сприятиме більш збалансованому гендерному представництву у партійних списках, оскільки запропонована система зменшує ризик домінування однієї статі у прохідній частині списку, позаяк такий підхід забезпечує більш чітке дотримання принципу чергування кандидатів різних статей. Власне, потребує додаткового роз'яснення та аргументації теза щодо того, що «зміна розміру групи з п'яти до трьох кандидатів у багатомандатному виборчому округу на місцевих виборах забезпечить більш чітке дотримання принципу чергування кандидатів різних статей, а відтак – сприятиме більш збалансованому гендерному представництву у партійних списках».

6. У тексті дисертаційного дослідження наявна незначна кількість стилістичних та технічних помилок, що притаманна будь-якому дослідженню та не знижує його наукової цінності. Перелік умовних позначень містить не всі аббревіатури, які використано у самому змісті наукового дослідження, зокрема відсутніми є такі як: НАТО, ОБСЄ тощо.

Озвучені зауваження отримали всі необхідні пояснення з боку дисертанта, тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів наукового дослідження Оксани НЕВІДОМОЇ.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Оксані НЕВІДОМІЙ ступінь доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Ярослав ЛАЗУР